

PIA LUNDBERG

BLINDHEDENS AKUSTISKE HORISONTER

Om auditive kundskaber og en akustisk virkelighed

Kan man høre et landskab? Hvordan lyder et hus? Kan man høre en solnedgang? Hvordan lyder en stjerneklar nat? Kan man lytte sig frem gennem et landskab? Taler stolper, træer og lygtepæle?

Hvad er *lyd* overhovedet? Der er et hav af spørgsmål, man kan stille sig om, hvordan man skal gribe et studie af lyd an. Man kan lægge ud med spørgsmålet om, *hvor* lyd-fænomenet hører til. Hører lyd til i den fysiske natur, som er underlagt determinerende naturlove, der kan afdækkes på naturvidenskabelig vis – hvor der fokuseres på lyd som faste faktuelle størrelser (vibrationer, frekvens, bølger, bølgeformer, bevægelse m.v.)? Hører lyd til i det menneskelige fysiske og psykologiske „opfatteapparat“, som er underlagt biologiske love, der kan afdækkes gennem teknologiske parametre (udmåling af høreevne og -karakteristika (audiometri))? Eller skal lyd studeres som et erkendelses-teoretisk fænomen, som fx filosoffer har tradition for at gøre?

Den uhildede antropolog vil straks påpege, at de nævnte måder at påbegynde studier af lydfænomener på, udgør *specifikke udgangspunkter* for studiet. Der er tale om udgangs-punkter, der allerede før undersøgelsens start indeholder en række underforståede opfat-telser af, hvordan verden og menneske skal forstås – og ikke mindst underforståede op-fattelser af, hvordan *forholdet* mellem verden og menneske skal forstås. Med sådanne underforståede opfattelser er der også tale om, at det valgte udgangspunkt allerede fra begyndelsen angiver den *retning*, undersøgelsen, analysen og forståelsen vil tage.

Det kulturvidenskabelige studie af lyd indebærer, at *udgangspunktet* for studiet afklares – og vedbliver at indgå som en del af undersøgelsesfeltet. I det kulturvidenskabe-lige studie af lyd udforskes det, der i den pågældende kultur forstås og tages for givet ved fænomenet lyd. Det betyder, at antropologen eftersporer de forskellige, gængse tilgange til at begribe (og begrebsliggøre) lyd og lyds natur – fx lyds stoflighed, lyds betydning, lyds logik, lyds væsen etc. På samme vis efterspores den måde, mennesker i den pågældende kultur opfatter menneskets sanser, perception og erkendelse. Den indled-

ningsvis pointe er, at kulturvidenskab i studiet af lyd både sætter fokus på lyd og på menneskets opfattelse af lyd – ikke blot som naturlove, men som kulturelle fænomener.

1. LYD – SOM KULTURELT FÆNOMEN 🎵 🎵
2. OPFATTELSE AF LYD – SOM KULTURELT FÆNOMEN 🧠 🧠

Figur 1.

Sanseantropologiens pionerer

Ligesom det gør sig gældende inden for andre human- og samfundsvidenskabelige fag, er antropologisk udforskning af lyd af nyere dato. Siden 1970'erne har pionerer inden for lydforskning eksperimenteret med forskellige tilgange til at udforske lyd som et kulturspecifikt fænomen.

Steven Felds tilgang til den kulturelle udforskning af lydfænomener har været foretaget ud fra en kombination af system- og symbolanalyse (Feld 1982). Feld indsamlede sit datamateriale under feltarbejde blandt kalulifolket i Papua Ny Guinea – datamateriale, der udgør omfattende lyd taksonomiske arbejder. Feld har endvidere eksperimenteret med antropologiske formidlingsformer ved at præsentere indsamlede lydsnit af verden på bånd, cd og på nettet (Feld n.d.). Feld er en af de første, som satte fokus på lyd som et kulturelt system.

En anden af fagets lyd pionerer er Paul Stoller. Stoller har demonstreret lydfænomenets uomgængelighed i den antropologiske udforskning af trolddom, hekseri og åndebesættelsesritualer blandt songhay fra Niger i Vestafrika. Disse religiøse fænomener måtte udforskes i en lyd mæssig sammenhæng, netop fordi lyd har en radikalt anden prioritet og betydning i denne kultur. Som Stoller fastslår om songhayfolket: „Blandt songhay udgør lyd selve grundlaget for menneskets oplevelse og erkendelse“ (Stoller 1987:103, min oversættelse). Når Stoller pointerede, at „lyd for songhayfolket menes at have en egen eksistens, der kan skelnes fra andre domæner, såsom menneskets, dyrenes og planteliv“ (op.cit.:112), påpegede han i realiteten en kulturspecifik opfattelse af fænomenet lyd. Med andre ord præsenterede Stoller en kulturspecifik virkelighedsopfattelse baseret på lyd. Stoller tog denne erkendelse ad notam og opfordrede sine fagfæller til at beskæftige sig mere indgående med sanser og sansning og især lydsansning. Et ofte anvendt citat fra Djebo, en af Stollers informanter, mente Stoller selv skulle tages ganske bogstaveligt. Under feltarbejdet havde Djebo understreget over for Stoller: „Du bliver nødt til at *lære, hvordan man hører*, for ellers vil du ikke kunne gøre dig nogen forhåbninger om at kunne opnå lære bare lidt at kende om os og vore skikke“ (Stoller 1984:561, min oversættelse og fremhævelse). Djebos opfordring var en anvisning, der ikke kun gjaldt Stoller, men var en anvisning, som Stoller mente gjaldt faget generelt. Feltarbejderen burde være

opmærksom på eksistensen af andre lydverdener og forsøge at lære at sanse omverdenen på ny under det etnografiske feltarbejde.

Colin Turnbull støttede vigtigheden af en mere seriøs metodisk opmærksomhed mod andre kulturers sansning af omgivelserne, for at „antropologer ikke skulle gå alvorligt glip af hele verdener“ (jf. Turnbuls revurdering af sin analyse af arbejdet blandt BaMbuti i skovene i Congo fra 1961 (Turnbull 1990)).¹ Sociolog Anthony Synnott har præciseret Turnbuls pointe og fremhævet, at feltarbejdere i værste fald vil komme til at overse andre måder at sanse omverdenen på og dermed andre *udgangspunkter og grundlag for opfattelse* af menneskets omverden. „Vi er døde for hele den virkelighed, der eksisterer for andre folk, men ikke for os. Disse andre virkeligheder er væsensforskellige og er ikke blot et spørgsmål om gradsforskel“ (Synnott 1993:153, min oversættelse).

Det væsentlige ved de nævnte lyd-pionerer er, at der var tale om antropologiens opdagelse af verdener, der i bund og grund udgøres af andre fremtrædelsesformer som fx de akustiske, men det gælder også fremtrædelsesformer som de taktile (vedrørende det følbare), olfaktoriske (vedrørende lugt) og gustative (vedrørende smag). Der er vel at mærke tale om fremtrædelsesformer, som åbenbart ikke synes at være almindelig kendte/anerkendte/erkendte i vestlige kulturer, men som er almindelig kendte og tages for givet af mennesker inden for kulturer med helt andre sansetraditioner.

Metodiske og analytiske tilgange til studiet af lyd

Opdagelsen af, at der findes lyd-kulturer, lydverdener og andre lydforståelser og traditioner, har givet anledning til spæde forsøg på at udarbejde særlige antropologiske tilgange til forståelse af andre kulturelle opfattelser af menneskets sansning mere generelt (angående det lydlig, det stoffige, det, der kan lugtes, smages og ses). Canadiske antropologer har arbejdet med at udvikle *feltmetodiske redskaber* til at undersøge kulturspecifikke sansemodaliteter (Howes 1991). Gennem systematiserede sansetematiske feltinterviews har David Howes og Constance Classen m.fl. bidraget til erkendelse af, at spørgsmål om lyd og lydopfattelse – og sansning generelt – kan udforskes som kulturspecifikke fænomener. De har i deres arbejder frembragt talrige empiriske eksempler på, at mennesker med andre sansekulturelle traditioner i bogstaveligste, sansemæssige forstand *opfatter* på andre måder.

Opmærksomhed på eksistensen af andre sansekulturer, sansetraditioner og sanseverdener har desuden sat sig *analytiske spor*. Mindst halvdelen af det antropologiske arbejde består i et omfattende forståelsesarbejde. Og fagets forståelsesarbejde i relation til sanser og sansning fordrer udvikling af særlige *analytiske tilgange* til at forstå betydningen af andre sansetraditioner, hvilket eksempelvis Alfred Gell har foretaget. Gell udviklede begrebsværktøjet „soundscape“ i sine analyser af lydes manifestation og betydning blandt umedafolket, Ny Guinea (Gell 1995:240). „Lydskab“ udgør netop et

forståelsværktøj, som Gell har anvendt til at indkredse og forstå andre opfattelser af de lyde, som objekter i menneskets omverden laver.

En af de forståelsesmuligheder, lydskabsbegrebet tilvejebringer, er ideen om, at den virkelighed, der omgiver mennesket, netop er et landskab, der *består* af lyd, i stedet for det sædvanlige visuelle landskab. Der er tale om en virkelighedsforståelse, hvor menneskets omgivelser – landskabet – hverken manifesterer sig eller repræsenteres visuelt (som fx et atlaskort over landskabet). En sådan virkelighedsforståelse, der er udbredt i vestlige synskulturer, udfordres af umedafolkets auditive og akustiske landkort over omgivelserne (ibid.). Jeg anvender Gells analytiske værktøj til at udfolde to domæner – det akustiske og det auditive. Det akustiske vedrører lydlandskabet, og det auditive vedrører menneskets lydkundskaber. Gell tilvejebringer en analyse af en afgørende anderledes forståelse af landskabet. Umedafolkets landskab er et landskab, der præsenterer sig *akustisk*, og hvor mennesket forholder sig til landskabets lyde og kan navigere *auditivt* i omgivelserne. Et sådant „lydbillede“ af menneskets omverden er i sig selv særdeles vanskeligt at beskrive og præsentere for mennesker, der *ikke* er særlig lyd-kultiverede. Det er en problemstilling, der senere i artiklen skal vise sig at have vidtrækkende konsekvenser for fx blinde, der lever i synskulturer.

Sidst, men ikke mindst bør Tim Ingolds arbejder nævnes. Ingold retter den antropologiske opmærksomhed mod perception generelt (Ingold 2002). Det radikalt nye ved Ingolds forslag er, at udforskningen af kulturspecifikke måder at opfatte menneskets perception på ikke tager udgangspunkt i en *skelnen/adskillelse* mellem menneske og omverden, men derimod i en *forbundethed* mellem mennesket og dets naturlige omgivelser (op.cit.:209).² I det teoretiske studie af forholdet mellem mennesket og dets omverden tager Ingold udgangspunkt i en jæger-samler-tilgang, der netop ikke sonderer mellem mennesket og dets omverden som adskilte domæner, men hvor *menneske og omverden* i stedet erfares som en uadskillelig helhed, et kontinuum (Ingold 1996). Overført på udforskning af sanser indebærer Ingolds forslag, at menneskets perception udforskes med udgangspunkt i en *forbundethed* mellem menneskets sansning og omverdens fremtrædelsesformer. Som det senere skal vise sig, kan lyd – altså omverdens lydfænomener – fx *mærkes* ganske fysisk, med en helt anden stofflig kraft, der i en vis forstand trodser den gængse lydopfattelse, der er relateret til øreorganet, høresansen og hjernens auditive cortex.

Valg af genstandsfelt - sanser eller handicap

Til trods for alle de nævnte lydetnografer og sanseantropologers opfordringer til at inddrage overvejelser om kulturspecifikke sanseforhold seriøst i antropologisk forskning indgår sansning eller perception kun undtagelsesvis som decideret genstandsfelt i antropologiske arbejder. Og det gælder måske i endnu mere udbredt grad for de antropologiske

arbejder, der udspilles i såkaldt egne kulturer. Det har også gjort sig gældende for de hidtidige undersøgelser og analyser af blindhed. At fokusere på lyd lå heller ikke lige for i mit eget forskningsarbejde om blindhed. I de få tidligere antropologiske arbejder har blindhed primært været udforsket og behandlet som sygdom og handicap (fx Gwaltney 1970; Sentumbwe 1995; Wikan 2000). Dermed har disse tidligere arbejder haft tendens til at lægge sig i kølvandet på et medicinsk udgangspunkt for blindeforskning snarere end et kulturvidenskabeligt.

Som pointeret i artiklens indledning indebærer det kulturvidenskabelige studie, at undersøgelse og analyse i stedet for blot at bygge oven på det eksisterende gængse udgangspunkt – her det medicinske udgangspunkt (vedrørende sygdom, mangel og handicap) – også må tage udgangspunktet alvorligt som *genstandsfelt*. Det betyder, at udgangspunktets underforståede selvfølgelighed om blindhed må efterspores, og de implicite underforståelser og det ubevidste fundament, hvorpå kulturspecifik sandhed (sopfattelse) om blindhed er bygget, skal gøres til genstand for undersøgelse (Lundberg 2006). Ingen af fagets tidligere undersøgelser af blinde beskæftigede sig med (eller blot berørte) temaer som sansning, sanseforståelse, sansebetydning og sanseerfaringsdilemmaer. Det, der blev gjort til genstand for udforskning og analyse, var derimod *manglen, tabet, sygdommen og handicapet*.

Akustisk feltintermezzo

Trods den manglende faglige tradition for sansning- og perceptionstematik (jf. Turnbull 1990) kom mine feltarbejder blandt blinde på karakteristisk vis til at tage form som et akustisk feltintermezzo. Jeg kalder feltarbejdet for et akustisk feltintermezzo, ikke blot for at anvende en poetisk metaforisk retorik, men for at fremhæve, at lyd kom til at udgøre et af feltens afgørende omdrejningspunkter.³ Det gjaldt helt grundlæggende opfattelser af lyd, dvs. såvel blindes nuancerede *kendskab* til det hav af lyde, der eksisterer i omverdenen, som blindes nuancerede *lydmanøvrerkundskaber* til at navigere i det komplekse lydhav.

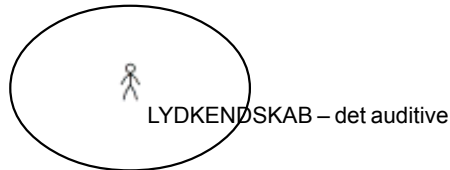
Netop fordi feltarbejdet kom til at forme sig som et akustisk feltintermezzo, kom udforskningen af blindes verden ikke til at udspille sig inden for det gængse og umiddelbart nærliggende valg af handicaptilgang, hvor synsmanglen eller synshandicappet ville have indtaget en central position som såvel udgangs- og omdrejningspunkt. I stedet for blev jeg fra første færd blandt blinde revet med ind i en (for mig) ny, ukendt og anderledes verden, omgivet af velkendte fænomener, der kunne sanses og forstås på nye måder. Det var netop ved *ikke* at tage udgangspunkt i handicap, mangel og sygdom, at det blev muligt at opleve, at døren til en ganske anden verden åbnede sig for den kulturvidenskabelige udforskning af blindhed. Dermed fordredes også en ændring fra fokus på blindes verden til udredning af blindes livsverden. Det nye fokus på blindes livsverden

indebar en fænomenologisk tilgang.⁴ Den ændrede tilgang rummede mulighed for at perspektivere menneskers levede erfaring med og i en lydlivsverden.

Den fænomenologiske tilgang til undersøgelse af blindes livsverden udgjorde på én gang en specifik ramme, et specifikt udgangspunkt og en særlig retning for udforskningen. Den fænomenologiske tilgang muliggjorde to foci. Dels fokus på betydning af omverdenen, når denne fremtræder i form af akustiske fænomener – *lydskab* (som tidligere nævnte Gell har tilvejebragt). Dels fokus på betydning af menneskets sensoriske engagement i og kundskaber om sin omverden – *lydkendskab*. De to foci på lydskab og lydkendskab illustreres i følgende model, der er en udbygning af Ingolds model.

LYDSKAB – det akustiske

Figur 2.

I modellen udgøres menneskets omverden af lydskabet. Mennesket i midten er et, der er *en del* af verden – er opmærksom på, erfarer, erhverver sig og besidder lydkendskabet.

Ét er, at det valgte udgangspunkt for udforskning af blindhed muliggjorde en anden opmærksomhed på nye retninger for blindhedsforskning. Men i virkeligheden var det de børn og voksne, jeg kom i kontakt med under feltarbejdet, jeg skal takke. For det var dem, der hjalp mig til at forstå det væsentlige ved at betone lydes vitale rolle i oplevelse af, erfaring med og erkendelse af omverdenen. Med afsæt i eksempler fra de feltarbejder blandt blinde, jeg foretog i årene 2000-2005, vil jeg præsentere nogle af de nye forståelsespotentialer, der opstår ved at stille den antropologiske opmærksomhed ind på livsverdener i lyd. Første feltsituation handler om blinde børns leg med et computerspil.

Feltsituation 1: Blind leg i en virtuel verden

På et kursus på Synscenter Refsnæs [en skole for blinde og svagtseende børn og unge i Kalundborg] sidder otte børn i 13-14-års-alderen ved hver sin computerskærm. Deres yndlingsunderviser har lige fået det nyeste pc-spil hjem fra USA. Børnene går op i pc-spillet's vilde westernverden med liv og sjæl, og skolens teknologirum emmer af deres begejstring. Alle børnene har høretelefoner på og sidder på den typiske måde at sidde på, når man skal spille computerspil og være fuldt ud koncentreret om den lydverden, høretelefonerne præsenterer: Hovederne er sænkede, så hagen næsten rører brystkassen. [Og ... skærmen er sort!].

Antropolog-Pia har fået lov til at deltage. Pia er sædvanligvis rigtig god til actionmættede

og en 'general store' på den anden.

Cowboyen styres med piletasterne. Han passerer klavermusik, de muntre drikkelagslyde og lyde af de ofte svingende og let knirkende saloondøre – og går hen til 'general store' og køber seksløbere af en ekspedient, der til drengenes store morskab siger: 'Howdy. What can I do you for?'⁵

Efter indkøbet af seksløbere styrer Yazine den virtuelle cowboy, så han går målrettet hen til en skydebane. Her skyder han til måls efter flasker, der kastes op i luften i alle mulige retninger. [Skærmen er naturligvis stadig sort].

Når cowboyspilleren har fået point nok gennem træningen på skydebanen, kvalificeres han til sheriffens medhjælp. Som 'deputy sheriff' kan cowboyen nu drage ud i western-omegnens lydlandskab og lede efter 'bad guys' – kriminelle. Når de kriminelle er fundet ved en af deres westernfarme, skal de efter lidt skyderi overmandes, tages til fange og afleveres til sheriffen.

Ligesom mange andre i Martins og Yazines generation var de to drenge helt vilde med computerspil. Og ligesom mange andre pc-spil handlede dette cowboyspil også om kampen mellem de gode og de onde. Spillets ingredienser var masser af action, kamp, skyderi og oplevelser af intense, handlingsmættede spændingssituationer med deraf følgende adrenalkick for pc-spillerne. Men i modsætning til de spil, som de fleste af Martins og Yazines kammerater kender, var dette virtuelle actionunivers skabt af lyd. I dette lydbase-rede, virtuelle actionunivers var der ingen visuelle hjælpemidler.

Det kunne jo nok få en ung, kyndig actionspiller til at spærre øjnene op og spørge: „Hvordan er det muligt at finde den virtuelle vej ud til forbrydernes gård gennem det vilde westerns kaktustornede ørkenlandskab, når hele den virtuelle verden er præsenteret gennem lyd?“ „Hvordan får spilleren overblik i et landskab af lyd?“ „Hvordan er det muligt for spilleren at vide, at det fx er en gård, en mur, en kaktus, en stolpe eller en dør, der er foran ham/hende?“ Og – „hvordan lyder en cowboyfarm i grunden?“

Det virtuelle lydskab og det underforståede lydkendskab

Det er meget relevante spørgsmål. For i det akustiske, virtuelle actionunivers fremtrådte hele westernverdenen via sin lyd. Det var et virtuelt akustisk univers. Det var et virtuelt lydskab. Det vil sige, at i dette cowboyspil *er* farmen sin lyd. Og det er et fejltrin at forestille sig, at der var tale om lyde som „grynt, grynt“ eller „muh, muh“. De ville ikke være lyde af en farm, men derimod grise- og kvæglyde!

Nogle ville måske indvende, at det da i grunden ikke er så overraskende, at farmen i Martins og Yazines virtuelle westernverden *er* sin lyd. På samme måde som det ikke er svært at forstå, at en westernfarm i sædvanlige pc-spil *er* sin visuelle fremtrædelsesform. Problemet er, at der ikke findes ret mange mennesker, der vil kunne give en *beskrivelse* af en westernfarms lyd. Og de få mennesker, der rent faktisk besidder et sådant akustisk kendskab til omverdenen, og som derfor potentielt har *grundlaget* for at kunne „tegne“ en farms lyd, har kun yderst sjældent fået lejlighed til at sætte ord på og tale med andre

lydkyndige om deres kendskab til verdens lyde. Derfor er en egentlig *viden* om en westernfarm i sin akustiske manifestation på ingen måde udbredt.

Martin og Yazine besad hver især et omfattende akustisk kendskab til omverdenen. Men det var ikke et kendskab og en viden, de indbyrdes talte om eller forsøgte at beskrive for hinanden. Drengenes kendskab til verdens akustiske fænomener var derimod gensidigt *indforstået* og *underforstået*. Spørgsmålet er, om drengene overhovedet ville *kunne* sætte ord på og beskrive, hvordan en westernfarm ser ud – i lyd. Der findes kun sporadisk viden om, hvordan en farm *er* – akustisk set. Til trods for at drengene ikke havde fået lejlighed til at italesætte, opdyrke og boltre sig i samtale om deres særlige kendskab i og til lydverdenen, havde de dog erkendt, at den erfaring og viden, de besad, måtte være særlig og anderledes. Så særlig og anderledes, at de fleste af de ikkeblinde, som drengene kendte, ikke havde erhvervet sig noget kendskab til, hvordan omgivelserne, omverdenen og landskabet lyder. De fleste fra synskulturer har nemlig ikke „lært, hvordan man hører“ (Djebo i Stoller op.cit.), og har ikke engang kendskab til „lydskabets“ eksistens (1995).

Yazines og Martins erkendelse af det ukendskab til lydverdenen, der findes blandt et overvældende flertal af mennesker i deres omgivelser, kom ved sjældne lejligheder til udtryk drengene imellem. Det viser sig i følgende feltsituation, der udspillede sig en aften på et af de to årlige kurser for blinde på Refsnæs, hvor Martin og Yazine sad sammen med et par andre drenge i et fællesrum på Refsnæs' kursusafdeling. I dette „synsfrirum“ nød den blinde gruppe af drenge hinandens venskab og samvær. Helt fri fra ikkeblinde var de dog ikke – for jeg var der. Men fordi mine øjne, mit syn og min ikkeblindhed ikke fik lov at fylde noget, kunne drengene tage sig plads til at dyrke deres gensidige genhørsglæde og samvær. I løbet af aftenen faldt samtalen på det pc-spil, som vi havde spillet halvandet år tidligere. Nyhedens interesse havde da lagt sig, og selv om det endnu opfattedes som et af de bedste actionspil for blinde, blev den virtuelle cowboyverden nu vurderet kritisk. Spillet rostes først for dets mange humoristiske underfundigheder, som spillets figurer udspillede. Men pludselig udtryktes også en forsigtig kritik af spillets lydlandskab.

Feltsituation 2: Seendes urealistiske lydbilleder

Yazine: '... og det er helt klart, at det er seende, der må ha' været med til at udvikle spillet!' [Stilhed – af den slags, der signalerer koncentreret opmærksomhed og interesse fra de andre drenge i forhold til Yazine]

Yazine: '... for noget af det – er da temmelig urealistisk!'

Martin: 'Ja! ... For eksempel på skydebanen! ... Sådan ser det jo slet ikke ud i virkeligheden – når man sigter.'

Jonas (henvender sig forklarende til antropolog-Pia): 'Det er øh ... nogle af lydene ... de er helt klart overdrevne ... og så er der nogle ... der faktisk mangler!'

Martin (helt sagte henvendt til Yazine, mens Jonas forklarer om de 'overdrevne lyde'):

‘Mmmh! Når de [sende] først har fået øje for en lyd, så kan de nærmest slet ikke se andet ...’

Martin og Yazine bekræfter denne morsomme iagttagelse i et forenet latterkluk.

Det var *lydskabet* i det virtuelle cowboyspil, som drengene gav udtryk for var „temmelig urealistisk“ – for „sådan ser det jo slet ikke ud i virkeligheden“ – i lyd! Ikkeblindes opfattelse og forståelse af landskabet er såmænd realistisk nok. Det var ikke det, drengene vilde klandre. Ikke landskabet. Det drejede sig om lydskabet. Lydene i westernspillet var blevet banaliserede og var derfor blevet forregnede og urealistiske.

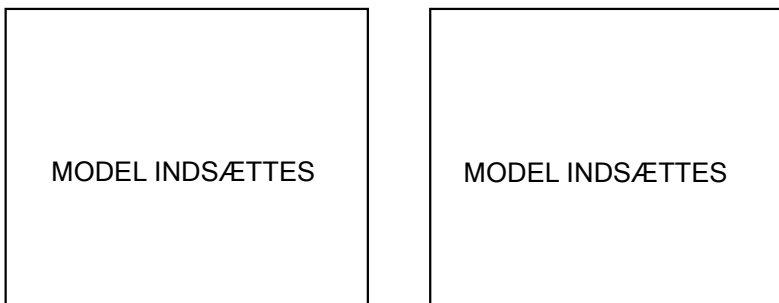
En analytisk indkredsning af det, der gør lydskabet urealistisk, viser, at spillets udviklere har taget udgangspunkt i et visuelt opfattet landskab, som de så har „oversat direkte“ til lyd. Og det kan man ikke. Så er der ikke tale om egentlig lydforståelse, men derimod er lyd forstået ud fra et visuelt parameter (hvilket inden for antropologiens analytiske fagsprog kaldes *den totale oversættelse* (Ardener 1989:175; Hastrup 1995:31)). Der er tale om en lydforståelse, der sidestilles med (og dermed bliver til spejlbilledet af) visuel forståelse, hvor oversættelsen foregår i et én til én-forhold.⁶ Der bliver blot tale om oversættelse fra et landskab (der er *underforstået* visuelt) til et lydligt landskab. En sådan oversættelsesprocedure vil aldrig kunne føre til nogen egentlig forståelse af *lydskabet*. Konsekvensen af en direkte oversættelse fra (underforstået visuelt) landskab til lydligt landskab er, at der bliver tale om det, Synnott pointerede indledningsvis: at vi forbliver „døve for hele den virkelighed, der eksisterer“ (Synnott 1993:153) – eksempelvis en lydvirkelighed – som er *væsensforskellig*, og hvor det ikke kun er et spørgsmål om *gradsforskel* mellem virkelighedens visuelle og virkelighedens akustiske fremtrædelsesformer. Lydene i westernspillet blev altså urealistiske, fordi lyd i spillet blev behandlet, som om den var *gradsforskellig* fra det visuelle billede – som om lyd var en *variation af* det visuelle – og ikke *væsensforskellig* fra det visuelle. Som sådan var der ikke tale om et *soundscape* i pc-spillet.

Det var i sjældne situationer som ovenstående, at de unge blinde fik givet udtryk for, at ikkeblinde ikke helt kender eller kan finde ud af at bedømme virkeligheden ud fra lyd. Samtidig var det mere eller mindre underforstået drengene imellem, at det kunne de selv. Dette, at ikkeblinde har et manglende og et urealistiske kendskab til lydskabet kontra drengenes eget kendskab til lydskabet, var dog ikke et emne, de uddybede eller havde lyst til at dvæle for længe ved. I løbet af drengenes teenagelange liv er der højst sandsynligt ingen, der nogensinde har forelagt perspektiverne i eller opmuntret dem til at forsøge at sætte ord og begreber på, hvad lydskabet og lydskendskabet består af. Chancen for her at indkredse og beskrive de lyde og lydelementer, der er tale om, at drengene fandt, kunne udgøre mere „realistiske“ lyde i det virtuelle lydskab, blev også denne gang forbigået – og er blevet det et utal af gange gennem drengenes liv. Drengene har hverken fået retningslinjer eller mulighed for at italesætte eller samtale om, hvordan den enorme lydverden i virkeligheden „ser ud“. Ikke desto mindre havde erfaringen vist drengene, at

lydkabet findes. Så uanset at Martin og Yazine ikke kunne sætte ord på en sådan erfaring (deres enorme lyderfaring!), så vidste de, at lydkabet eksisterer. Det er et væsentligt og endog et afgørende dilemma i blindhedens akustiske/sensoriske livsverden på den ene side at have kendskab til, erfaring med og viden om forhold i verdenen, som det på den anden side ikke er muligt at sætte ord på og dermed dele og kommunikere med andre om. Dette dilemma gør, at også drengenes viden må defineres som en indforstået og underforstået viden. Det var netop denne indforståethed og underforståethed, der gjorde sig gældende, når drengene fx udtrykte, at det måtte være seende, der havde været med til at udvikle det virtuelle cowboypil, fordi det så „urealistisk“ ud!

Min pointe er, at lyd-kendskab og lydviden er at betragte som decideret ukultiveret (i sin flertydige betydning: ikke opdyrket, ikke italesat eller bevidstgjort, ikke delt og ikke anerkendt) inden for en kultur som den danske. Her dominerer syns-hegemonisk kultur i lighed med andre vestlige kulturer (jf. Jay 1988; Levin 1993; McLuhan 1962; Ong 1977). Lyd-kendskab og lydviden er ukultiveret, i den forstand at det hverken kan omtales eller *deles* (heller ikke blandt blinde – der jo er lige så meget del af den synsdominerede kultur). Blinde har nok erhvervet et kolossalt lyd-kendskab, men det betyder ikke, at lydkabet eller lyd-kendskabet er erkendt, bevidstgjort eller begrebsliggjort. Som sådan står det ukultiverede lyd-kendskab i skarp modsætning til fx de tidligere nævnte songhays og umedas kendskab til, erfaring med og viden om omverdenens akustiske natur. Stoller og Gell har vist, at der blandt songhay og umeda eksisterer en egentlig bevidsthed om omverdenen/virkeligheden, når denne manifesterer sig i akustiske fremtrædelsesformer. Der er tale om kulturer, hvor kendskab til og viden om virkelighedens akustiske fænomener og menneskets auditive navigation er højt kultiveret. Man kan begrebsliggøre og illustrere omverdenens forskellige fremtrædelsesformer således, at der eksisterer forskellige kultur-specifikke *rammer* for menneskets opfattelse af sin omverden.⁷ Sådanne rammer illustreres i følgende model som to forskellige perceptuelle rammer.

Figur 3. Model af perceptuelle rammer. Modellen er dobbelttydig: Det er dels en illustration af rammer for omverdenens to forskellige *fremtrædelsesformer*, dels en illustration af to forskellige rammer for menneskets *opfattelse* af omverdenen.

Hensigten med denne model er at illustrere to perceptuelle rammer for opfattelse og forståelse af virkelighed. Mennesket er i midten, og menneskets omverden er repræsenteret ved hhv. et hus, et træ (natur), en cykel (bevægelse) samt andre mennesker. Disse rammer illustrerer et analytisk greb til at anskueliggøre eksistensen af omverdenens akustiske fremtrædelsesform, en fremtrædelsesform, der eksisterer, som er lige så autentisk som den visuelle fremtrædelsesform. Den visuelle ramme for, hvordan menneskets omgivelser opfattes (omgivelser repræsenteret ved tegning), forekommer som en selvfølgelig og naturlig måde at opfatte virkelighed og omverden på inden for synshegemoniske kulturer (Lundberg 2006⁸). Lydrammen for, hvordan menneskets omgivelser opfattes (omgivelser repræsenteret som toner), er derimod ikke alment udbredt inden for synskulturer. Her er den akustiske perceptionsramme ukendt. Det skal fremhæves, at der ikke er tale om forskellige verdener eller forskellige virkeligheder, men derimod forskellige perceptuelle rammer for opfattelse og forståelse af virkelighed.

Ukendskabets spor i sproget

Martin og Yazine er bestemt ikke opvokset i en kultur, hvor kendskabet til omgivelsernes akustiske fremtrædelsesform – altså lydskabet – eksisterer som noget naturligt eller almindeligt udbredt. Det har dog ikke betydet, at unge som Martin og Yazine ikke havde tilegnet sig et fantastisk vidtrækkende kendskab til omverdenen i dens akustiske fremtrædelsesform. Det havde de! Men deres kendskab kunne ikke deles som det, det er. En af årsagerne er, at lydskabet og lydkendskabet ikke er udbredt og kendt. En anden årsag handler om sproget og sprogets lydbegreber. Der findes kun et begrænset udvalg af ord, der beskriver, refererer og associerer til deciderede lydoplevelser, lydkendskab, lyderfaring og lydviden. Netop fordi ukendskabet til omverdenens lydskab er udbredt i en synskultur som den danske, mødte drengenes kolossale lydkendskab heller ikke seriøs accept fra deres omgivelser. Faktisk tværtimod. Drengene havde ligesom de fleste andre blinde fra spæde lært at udtrykke de fleste (sans)erfaringer inden for en visuelt domineret sprog – så de på såkaldt naturlig vis kunne begå sig på lige fod med deres jævnaldrende. Det vil sige, at de havde lært at udtrykke deres livslange lyderfaringer, så det var de visuelle karakteristika ved omverdenen, der omtaltes og samtaltes om.

Som et væsentligt notabene vil jeg indvende, at løsningen på ukendskabet til lydskabet ikke blot kan placeres i sproget. For selv hvis man forestillede sig, at drengene havde opfundet et sprog, så de kunne italesætte deres auditive erfaringer i det akustiske univers, ville de ikke kunne gøre deres erfaringer og viden forståelige for andre – netop fordi der ikke eksisterer et alment, udbredt kendskab til det akustiske univers. Det er ikke kendt og derfor heller ikke genkendeligt.

Drengene havde ligesom alle andre blinde lært at italesætte deres lydviden i en sproglig maskering, så det var de visuelle karakteristika ved fx en westernfarm, der kom til at

udgøre beskrivelser af den, frem for fx en westernfarms akustiske karakteristika. Drengene havde lært at udtrykke de akustiske karakteristika, de hæfter sig ved i lydskabet, som om disse var og lignede de visuelle karakteristika. De akustiske karakteristika blev oversat og maskeret. Man kan lidt kynisk udtrykke det således, at drengenes akustiske erfaring fortøner sig i omformningen til de visuelle karakteristika i beskrivelsen af fx en westernfarm.

Oversættelsen og maskeringen foregår ikke som en bevidstgjort oversættelse og maskering. Den sproglige maskering foregår gennem den langsomme og gradvise livslæringsproces, som er et almenmenneskeligt vilkår. Men for blinde indebærer den altså en omformning og modificering af specifikke erfaringer og viden til almindeligt kendte og almengyldige erfaringsudtryk. Pointen er, at de to perceptuelle rammer ikke eksisterer som lige værdige eller sidestillede rammer, men derimod i afgørende asymmetri. Modellen herunder illustrerer, at forholdet mellem de to perceptuelle rammer former sig asymmetrisk i en synskultur.

MODEL INDSÆTTES

Figur 4. Model af de perceptuelle rammers indbyrdes asymmetri.

Ukendskabet til den akustiske ramme gør, at denne underordnes den visuelle ramme – og i bogstaveligste forstand bliver den akustiske ramme helt usynlig. Blinde lærer at udtrykke (og oversætte) deres kolossale kendskab til verdens akustiske fremtrædelsesform, som om det var (eller i hvert fald ligner) verdens visuelle fremtrædelsesform. Modellen illustrerer, at de forskellige perceptuelle rammer ikke er at opfatte som lige gyldige rammer. Den ene ramme opfattes almindeligvis mere rigtig og mere sand end den anden. Den kulturspecifikke asymmetri er at spore i såvel sproget som i de kulturspecifikke måder, mennesket perciperer sin omverden på – det akustiske og auditive indlejres i det synskulturelle (Lundberg 2005). Således deles den visuelle virkelighedsopfattelse på en mere selvfølgelig, indforstået vis end den akustiske virkelighedsforståelse.

I de to næste empiriske eksempler vil jeg konkretisere, hvorledes denne asymmetri, underordning og indlejring kommer til udtryk. Det første eksempel på læring af sproglig maskering illustreres i følgende feltsituation, der handler om 11-årige Kristine, der havde erhvervet sig kendskab til vejstolpers akustik. Det drejede sig om et særligt lyd-kendskab, som Kristine havde erhvervet i samarbejde med sin mobilityinstruktør (en synskonsulent og fysioterapeut, der underviste Kristine i at bevæge sig sikkert og kyndigt i landskabet).

Feltsituation 3: Stolper, der taler

En eftermiddag på Kristines kursusophold på Refsnæsskolen kommer Kristine forpustet stormende ind til sin far, Lars, der sidder i dagligstuen og snakker med antropolog-Pia. Glædestrålende beretter Kristine for Lars og Pia, at hun 'lige nu til mobilitytræningen har lært at høre, hvad stolper siger!'.
Hun gør en pause, så hendes tilhørere kan nå at fatte *betydningen* af det, hun har sagt [altså hvor dejligt det er at få registreret endnu nogle tonearter, der giver viden om noget i verden]. Kristines far tøver et øjeblik, der varer længe nok til, at Kristine gentager sin beretning – nu forklarende. Kristine forklarer langsomt og med eftertryk sin far, at hun 'lige har lært at høre *lydene*, stolper kommer med – lydene, de siger!'.
Kristines far glæder sig selvfølgelig nok på Kristines vegne. Men han er tilsyneladende ikke så imponeret af Kristines beskrivelse af sin opdagelse, for han finder sig nødsaget til at korrigere Kristine og venligt belære hende om, at 'der ikke er nogen ting – og heller ikke stolper, der „taler“!' Kristine insisterer ikke på sin nyvundne erfaring, men lytter til faderens docering om måder, man kan beskrive hendes oplevelse på, 'der er bedre i overensstemmelse med, hvordan ting er i virkeligheden. Altså, fx kan man måske bedre tale om, at man kan høre *ekkoet* af den trampelyd eller skridtlyd, man selv frembringer i forhold til en stolpe, når man går forbi den' [ifølge Lars].

Det var *udtrykket*, som Lars (med held!) forsøgte at korrigere. Bestemt ikke stolpernes udtryk (i hvert fald ikke i første omgang), men Kristines udtryk. Det drejede sig om de ord, der kunne bruges til at beskrive og kommunikere Kristines erfaring med stolpers akustik. Lars rettede de ord, der skal bruges, når en specifik lyderfaring skal kommunikeres videre til andre. Det blev til de „rette ord“, dvs. ord, der stemmer overens med den måde, lyd almindelig opfattes på i den kultur, Kristine og Lars lever i.

At beskrive det nye kendskab som „ting, der taler“, overskrider normen for, hvordan „man kan sige det“. Lars elsker sin datter over alt andet og ville naturligvis hendes bedste. Derfor havde han til hensigt at justere (ikke Kristines erfaring, men blot) udtrykket „stolperne taler“, så hun ikke førte et sådant udtryk videre til fx sine kammerater i skolen og måske blev gjort til grin for at rende rundt og sige, at ting i verden taler – hvilket jo så åbenlyst er forkert (eller rettere *opfattes* at være forkert).

Som sagt var det Lars' hensigt at rette Kristines udtryk og ikke Kristines erfaring eller stolpers udtryk. Men i virkeligheden blev alle tre domæner berørt af rettelsen – Kristines udtryk, Kristines erfaring og stolpers udtryk.

Døren til undersøgelse af eller blot at få kendskab til stolpers tale nåede ikke engang

at blive åbnet på klem, førend den blev lukket. Døren til at erhverve kendskab til stolpers tale (der jo blot er én genstand i lydskabet) og til Kristines kendskab til dette lydskabs-element forblev lukket. En nærmere undersøgelse af stolpers *tale* – dvs. detaljeret beskrivelse af, *hvad* det er, stolperne faktisk siger, *hvilke* elementer der indgår i det, de siger, og ikke mindst *hvordan* Kristine bærer sig ad med at lytte til stolpernes tale – forblev blokeret. Et ganske kort moment opstod chancen for at kunne stikke næsen indenfor og gå på opdagelse i lydskabet i stedet for i landskabet – med Kristine som guide.

Der eksisterede et åbenlyst dilemma i situationen med korrektionen af de talende stolper. På den ene side fik Kristine med sin fars hjælp lært de „rette“ ord til at beskrive sin erfaring, og hun lærte dermed et kommunikations(be)redskab til at kunne begå sig i samtaler med sine ikkeblinde kammerater. På den anden side anerkendtes det specifikke kendskab og den specifikke erfaring, Kristine havde gjort sig i lydskabet, ikke. De talende stolper var ikke et emne, der blev lejlighed til at undersøge og uddybe (eller kultivere!). Derimod blev det talende ved stolper omformet til en lydbeskrivelse, som er almen kendt og genkendelig!

Den sproglige maske og ukendskabets sproglige forankring

Det problematiske for Kristine var dog, at Kristines forsøg på at italesætte et særligt kendskab, som kunne lægge op til at blive delt og talt om, blev delvist tilsløret. Det var en særlig viden, der tilsløredes via Lars' insisteren på en „rigtig“ beskrivelsesform. Der er tale om en beskrivelse, der tilslørede, maskerede og udglattede forskellene mellem Kristines og andres sanseerfaring, kendskab og viden om verdenen. Det drejer sig om, at Kristine og andre blinde børn indlærer en beskrivelsesform, der *tilslører* et særligt kendskab til omverdenen – og tilslører den særlige resonans med omverdenens akustiske fremtrædelsesform, som Kristine og andre blinde besidder. Det ville være et brud på gængse konventioner, hvis et barn rendte rundt og hørte ting i omverdenen tale – og udtrykte dette. Den slags udtryk bliver som oftest hurtigt rettet, så de stemmer bedre overens med, hvordan omverdenen i „virkeligheden“ er og skal forstås. Med korrektionen af det „ukorrekte“ element – talen – tilsløredes det særlige kendskab, Kristine havde oplevet og erhvervet, og de forskelle eller komponenter af forskelle, der måtte eksistere mellem tings visuelle og akustiske fremtrædelsesform, forblev udlignet.

Fra Lars' perspektiv lå forhindringerne et andet sted. Lars har gennem Kristines liv kæmpet med og mod omgivelsernes blindesyn og kæmpet for at overbevise Kristines omgivelser (børnehave, skole og andre institutioner og foreninger) om, at der ikke var noget mærkeligt, mystisk eller unaturligt ved, at Kristine besad og erhvervede sig kendskab til og viden om alt muligt – på fuldstændig samme måde, som alle andre børn gør det. Men i kampens hede (for accept og anerkendelse – og ikke mindst for afmystificering og ligestilling) gik noget tabt. I Kristines dagligdag var det blevet vigtigere, at Kristine fik

kommunikeret, *at* hun vidste, der var en stolpe, end hvordan stolpen meddelte sig til Kristine, fx gennem „tale“. Det, der for Kristines sædvanlige omgangskreds kendetegnede en stolpe, var nemlig ikke det, den siger, men hvordan den *ser ud*. I realiteten udgør tilsløringen en maske, en sproglig maske, der iklæder stolpens *tale* et mere konventionelt acceptabelt udtryk. Det mere acceptable udtryk handler om stolpers udseende og billedet af stolper.

Der eksisterer ikke konventioner for at kende til stolpers akustiske udtryk, fremtoning eller kendetegn, hverken i relation til, hvordan mennesket kan opleve og erfare (dvs. hvordan mennesket aktivt kan være lytteopmærksomt), eller i relation til at sætte ord og begreber på erfaring med omverdenens lydige fremtoninger. Det, der gør sig gældende i denne tilsløringsproces, er den underordningsautomatik, der illustreredes i den asymmetriske perceptionsrammemodel. Det var ikke Lars som individ, der blokerede for Kristines mulighed for at kunne boltre sig inden for lydskabet og hendes mulighed for at sætte ord på sit lydskendskab, sine lyderfaringer og sin lydviden. Lars gjorde det, som enhver kærlig og ansvarlig far ville have gjort – at belære sin datter om det, der opfattes som den rigtige viden om lyd. Men det gør ikke dilemmaet mindre betydningsfuldt. Tværtimod.

Ukendskabet til de talende stolper og til lydskabet mere generelt sætter sine tunge spor i sproget – og især i det, der ikke må, kan eller skal siges. Og det er ikke blot blinde, der kommer i klemme, eller som dilemmaet rammer. Det store ikkeblinde flertal får ingen indsigt i (eller skal vi hellere kalde det *kendskab til*) lydskabet. Ukendskabet bliver så at sige forankret ved blokeringer af forsøg på at italesætte lydskabets substans. Ikkeblinde kender kun sjældent til lydskabet. Lydskabet forekommer ikkeblinde ukendt og uigenkendeligt, og de føler sig ofte på fremmed grund, når omverdenen ikke længere kendes og karakteriseres ud fra et visuelt billede. Billedet af fx en kaktus, et plankeværk, en stolpe eller en farm elimineres, når disse i stedet karakteriseres og kendetegnes ved den lyd, de frembringer.

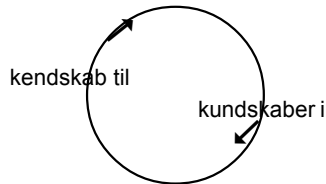
Kendskab og kundskab

Den manglende viden om lydskabet drejer sig helt overordnet om mangel på et generelt, alment udbredt *kendskab* til lydskabet og lydskabets eksistens. Ukendskabet til lydskabet får naturligvis også indflydelse på manglende kendskab til, hvad de auditive kundskaber i lydskabet indebærer, og hvordan de auditive kundskaber overhovedet udformer sig. Med andre ord hænger ukendskabet til lydskabet logisk sammen med manglende kundskaber i lydskabet. For blinde derimod er kendskabet til lydskabet og kundskaber i lydskaber uløseligt forbundet.

Til trods for at fx Martins, Yazines og Kristines kendskab og kundskab ikke kunne kundgøres i ord, begreber og udtryk (og derfor heller ikke var mulige at spørge direkte til og samtale om i etnografiske interviews), forsøgte jeg under feltarbejdet at efterspore

den sammenhæng, jeg mente måtte eksistere mellem kendskab og kundskab – dvs. mellem kendskab til omverdenens akustiske fremtrædelsesform og auditive kundskaber i omverdenens akustiske fremtrædelsesform. Jeg arbejdede ud fra tesen om, at det ene forudsætter det andet og vice versa – kendskab til lydskabet forudsætter kundskaber i lydskabet, lige så meget som kundskaber i lydskabet forudsætter kendskab til lydskabet. Denne logik er illustreret i følgende model.

Figur 5.

Under feltarbejdet betød det, at jeg fandt det lige så væsentligt at finde spor til at opdage lydskabets eksistens som at efterspore og forfølge antydninger af, hvordan Kristine, Yazine og Martin erhvervede sig de sensoriske kundskaber, der gjorde det muligt at manøvrere i lydskabet.

Lige så lidt som Kristines indgående kendskab til omverdenens akustiske fremtrædelsesform deltes af faderen, lige så lidt deltes de auditive kundskaber i lydskabet. Det er der en grund til, ville den ungarske lydforsker og komponist Leoš Janáček have ment.⁹ Janáček havde en usædvanlig tilgang til lydforskning. I lighed med den måde, Kristine i stolpeeksemplet udtrykte sin erfaring med *talende* stolper på, var det nemlig Janáček's udgangspunkt at forstå verdens akustiske fremtrædelsesform ud fra netop den tale, som ting i menneskets omgivelser frembringer. Og Janáček samlede faktisk på den tale, der eksisterer i de akustiske omgivelser – både mennesketale og ikke-mennesketale. Janáček betegnede omverdenens tale som talemelodier („speech-melodies“, Janáček i Ingold 2002:24). Menneskers tale bestod for Janáček af en art sang, og det samme gjorde alle de andre lyde fra omverdenens objekter. Det vil sige, at verdens lyde er talemelodier, der resonnerer (og ræsonnerer) med menneskets bevidsthed.

Det interessante i forbindelse med eksemplet med Kristine er især Janáček's betegnelse af omverdenens lyde som talemelodier. Ideen om, at genstande i verden taler – hvad enten det drejer sig om stolper, hegn, mure, huse, gående eller stående mennesker – var Kristine altså ikke den første i verden til at opleve. Men det vidste Kristine naturligvis ikke. Og det gjorde heller ingen andre i Kristines omgivelser – hverken hendes forældre, mobilityinstruktøren eller andre blindeprofessionelle.

For Janáček var det afgørende at skelne mellem høreopmærksomhed og lytteopmærksomhed. Kristine havde lært at skærpe sin opmærksomhed mod „det, de siger“, stolperne. Hun havde erhvervet sig omfattende auditive kundskaber. Der var en afgrund til forskel

på Lars' og Kristines lyttekundskaber (også selv om Lars gradvis var blevet helt ferm til at høre omverdenens lyde). Janáček ville nok have bakket Kristine op og argumenteret over for Lars, at stolper faktisk taler, og at de siger så meget, at det drejer sig om stolpers ganske egen lille stolpemelodi.

Ideen om talemelodier er en idé om, at alting i lydskabet har sin egen signifikante tale – der kan *resonere* med de mennesker, der har lært at lytte i lydskabet. Det, der er væsentligt at hæfte sig ved i denne tilgang til lydforståelse, er „tingenes signifikante tale“, „tale, der resonerer med mennesker“, og dét, at resonans fordrer lyttekundskaber – dvs. „mennesker, der har lært at lytte“. Der er nye aspekter indbygget i denne tilgang til lydforståelse, der må tydeliggøres. Kort skitseret drejer det sig om tre grundelementer: lydskabet (1), talemelodier (2), menneskets resonanskundskaber (3). Tilgangen til lydforståelse indebærer udforskning af de tre domæner – og *forbundetheden* mellem dem.

(1) Lydskabet. Lydskabets natur og materialitet – dvs. lydskabets kombination af akustiske og taktile fremtrædelsesformer.

(2) Genstande i lydskabet. Hver genstands egen signifikante talemelodi, hvor hver talemelodis placering, materialitet og særlige bevægelse i lydskabet er relevant.

(3) Menneskets resonanskundskaber – dvs. menneskets position inden i lydskabet og dets dynamiske resonans i lydskabet med lydskabets mange talemelodier.

Ved en række forskellige lejligheder fik jeg under feltarbejderne lært at kende til helt andre fremtrædelsesformer af verden, end jeg nogensinde bare havde drømt om fandtes. Ikke sådan at jeg lærte nok til at kunne formå at åbne døren til lydskabet og træde ind i det. Men jeg blev opmærksom på, at det findes, og lærte langsomt og gradvist at kunne forholde mig til lydskabet og lydskendskabet på ind- og underforstået vis med børnene og de unge. Jeg tror, at det var, fordi jeg udviste oprigtig interesse for at kunne nå dertil, at børnene gerne ville have mig med til alle mulige aktiviteter – undervisning, leg, fester, afslapning, fordybelses- og forundringsstunder, diskussioner osv.

Det gjaldt også stolpelydene. Ungerne var målløse, da jeg fortalte, at jeg afgjort ikke mente, at jeg kunne høre vejstolper, for de mente jo, at jeg ellers forekom at være en meget opmærksom person. Umiddelbart lod det til at være et meget konkret og overskueligt projekt blot at skulle lære en enkelt genstand i lydskabet at kende. Der opstod derfor ved en del lejligheder „stolpelæringsituationer“, hvor børn og unge satte sig for at lære mig denne enkle genstand at kende. Men det var bestemt lige så vanskeligt, som jeg havde forestillet mig, at det ville være. Vi stod stille, vi gik forbi, vi optog stolper på minidisk. Alligevel kunne jeg kun formå at lære lidt af det, de talte om (både børnene og stolperne). Børnene var altid umådelig pædagogiske og tålmodige i disse stolpelæringsituationer – også selv om jeg afslørede et kendskab og en manøvredegytighed i lydskabet, som jeg nu kan karakterisere som klodset, uelegant, primitiv og aldeles uciviliseret og ukultiveret. (I sådanne situationer blev min ikkeblindhed igen næsten lige så manifest, som den havde været i begyndelsen).

Min udygtighed på dette område affødte dog nye oplysninger om stolpers lyde (~ talemelodier) og især nye måder at bruge sin lytteopmærksomhed og lyttekundskaber på. Jeg lærte lyttesansning som en aktiv sansekundskab (der på alle måder udfordrer gængs opfattelse af menneskets høreegenskab som en *passiv* modtage/receptionsforeteelse). Lyden af stolper er ikke sådan lige at beskrive i ord. Den tale, Kristine og Janåeek snakker om, består af lyd, men bestemt ikke *ordlyd*. Kristine havde erfaret den *talemelodi*, „stolperne siger“. Gennem feltarbejdet har jeg lært især af børnene, at stolpers tale eller talemelodier består af meget mere end en tone eller en toneart, nemlig af en blanding af lyd og taktil stoflighed såsom fortættet susen og en fornemmelse af luft og lufttryk mellem mennesket og stolpen.¹⁰ Men en sådan beskrivelse er heller ikke rammende for stolpens akustiske fremtrædelsesform i lydskab.

Ved hjælp af fx drengenes konstatering af de „urealistiske“ lydbilleder og afsløring af det eksisterende ukendskab til lydskabet i synskulturer m.v. har det været muligt at konstatere lydskabets (ikke blot abstrakte, men også) konkrete eksistens. Også selv om lydskabet endnu ikke kan kortlægges. Til trods for mangel på ord og begreber, og umådelig besværliggjort italesættelse af omverdenens akustiske fremtrædelsesform samt kendskab til dette, har det gennem det kulturvidenskabelige studie af blindhedens akustiske horisonter alligevel været muligt at konstatere både lydskabet og lydskendskabets konkrete eksistens. Det har endog været muligt at bibringe om end kun ganske små antydninger af den akustiske og auditive *substans*, der åbenbart findes i omverdenens lydskab. Der er tale om en substans, der må forventes at kunne opdages, findes og indkredses, når døren åbnes til mere systematisk videnskabelig undersøgelse af alverdens genstandes akustiske fremtrædelsesform.

Analysen af næste empiriske eksempel peger antydningssvis på eksistensen af specifikke lydskundskaber – og ikke mindst på en nødvendig *sammenhæng* mellem menneskets væren-i-verden (Merleau-Ponty 1962) og dets perceptuelle kundskaber (det vil sige en måde at være i og percipere verden på (Lundberg 2005)). Ved sjældne lejligheder i løbet af mine feltarbejder var jeg så heldig at opleve, at enkelte af de mere rebelske blinde børn og unge på stiltfærdigt insisterende vis forsøgte at trodse konventioner for de måder, hvorpå omverdenen kan opfattes. De fandt sted i situationer, hvor enten forældre, blindeprofessionelle eller ikkeblinde kammerater udtrykte alment accepterede og konventionelle syn på virkeligheden og de måder, virkeligheden kan og skal opfattes på. Martin var et af de børn, der altid spurgte, om jeg havde lyst til at „komme med til“ alt muligt. En dag var jeg med til en af de aktiviteter, som Martin dog fandt udgjorde en af de mere kedsommelige sider af livet – nemlig mobilitytræning. Som så ofte før, når jeg deltog i aktiviteter, der involverede blinde børns raske traveture gennem landskabet, var jeg dybt fascineret af Martins taktile og auditive kundskaber. Jeg var dybt fascineret af Martins måder at resonere og interagere med lydskabets talemelodier på. Hvis der mod forventning fx pludselig lå et hus ved siden af det fortov, vi gik på, ramte luften og

lydluften som et overraskende slag i ansigtet, så det kunne give et helt ryk i Martin. Men sådan noget hændte kun sjældent under mobilitytræningen. Her demonstrerede Martin i stedet for mobilityinstruktøren, hvor fornemt han kunne begå sig i landskabet – vurdere og forholde sig til trafik, finde og bruge de rette markeringer i landskabet til at kunne orientere sig og finde vej etc. Martin fik ofte ros for sin „orienteringsevne“ og „brug af markeringer i landskabet“ osv., og hvis han endelig fik irettesættende kritik, handlede det næsten altid mest om Martins meget „afslappede“ brug af sin stok. Noget, som ældre blinde grinende genkendte og fortalte mig var skyld i en del ubehagelige og smertefulde oplevelser med at komme til at stå fuldstændig filtret ind i diverse gadeingredienser (såsom lygtepæle, cykler, mennesker osv.). Det er nemlig vanskeligt at høre det, der „kommer mod én“, når man bevæger sig (især hvis gangarten er rank og hovedet ikke er bøjet og bevæger sig fra side til side).

I mobilitytræningen, som næste feltsituation er et uddrag fra, havde Martin været meget træt allerede inden start, så derfor gjorde han sig endnu mere umage med at gøre alting på den måde, som han vidste, mobilityinstruktøren ville have det. På den måde kunne træningen overstås så hurtigt som muligt, så Martin kunne komme hjem og lave noget mere vigtigt (hænge ud og flyde på sofaen med vennerne og snakke). Alt i træningen var forløbet strålende, lektionen var afsluttet, og vi var på vej hjem.

Feltsituation 4: Hvad sker der, hvis jeg går herind?

På vej hjem under mobilitylektionen lægger Martin pludselig mærke til et stykke rabat mellem fortovet og vejen. Martin spørger instruktøren: 'Hvad sker der, hvis jeg går herind?' Han får svaret: 'Der er ikke noget.'

Antropolog-Pia noterer, at Martin ikke formulerer spørgsmålet 'Hvad er der derude?' – som er det, instruktøren i realiteten svarede på.

Martin er selvfølgelig ikke tilfreds med svaret og insisterer på sit spørgsmål: 'Hvad sker der, hvis jeg går herind?'

Han får igen en beskrivelse af, hvad der er derude: 'Jamen Martin, det er ikke noget, vi skal bruge til noget. Der er bare noget græs og et par unge træer.'

Men det stiller heller ikke Martin tilfreds. Det var jo ikke det, han spurgte om.

Formuleringen „hvad sker der, hvis jeg går herind?“ var helt afgørende for, at jeg kunne blive opmærksom på de auditive kundskaber og det, disse kundskaber indebærer. Martins formulering i denne feltsituation gjorde det muligt at nærme sig nogle af de ind- og underforståetheder ved lydskabet, lydkendskab og lydkundskaber, jeg forsøgte at opleve om så blot antydninger af under feltarbejdet. For det første afslører „hvad sker der, hvis jeg går herind?“, at det drejer sig om *forventningen* om en begivenhed – en lydbegivenhed. Omverdenens fremtrædelsesform – lydskabet – finder sted på sådan en måde, at der er tale om en begivenhed. Lydskabets mange talemelodier skal manifestere sig for Martin. Og det kan først ske, når Martin går ind og placerer sig i midten af rabatten. Lydskabet og

talemelodier afslører at bestå af en anden *dynamik* i omgivelsernes fremtrædelsesform (end fx det synsbaserede billede, der er statisk og stille). Lydskabets talemelodier afsløres at bestå af en anden *materialitet* (som antydte tidligere, da lyd og lydluft af et hus „ramte Martin som et overraskende slag i ansigtet“). Lydskabets fremtrædelsesform indebærer endvidere en anden tid – en anden fremtrædelsestid og sansningstid (der indebærer en langsomhed i sanseerfaringshandlingen).

Martin forlangte flere ting på én gang af sin mobilityinstruktør. Han krævede, at instruktøren på empatisk vis kunne sætte sig i Martins sted og kunne forestille sig Martins måde at sanseerfare rabatten på og beskrive såvel „hvad der er“ som „hvad der sker, når man går herind“. Martin forventede, at instruktøren kunne forestille sig det at stille sig midt ind i rabatten og ved at lyttemærke kunne erfare det, der kendetegnede dette sted. Martin krævede (og havde tiltro til) instruktørens kendskab til lydskabet. Martin ville vide, hvad sådan et stykke rabat i grunden var til for (ud over det trafikale). Martin ville vide noget om rabatten. Han ville lære den at kende, kende til den, vide hvad den i grunden var. Der plejede i mobilitylektioner at være tid til, at Martin bare selv kunne gå hen til det, han gerne ville kende og vide noget om – og blot selv erfare det. Men denne dag gik på hæld, og undtagelsesvis var der ikke tid til, at Martin fik erhvervet sin viden selv. Derfor kom dette (umiddelbart lidt forvirrende) spørgsmål, hvor Martin ønskede instruktørens (tidsbesparende) beskrivelse. Men instruktøren havde ikke det forventede ind- og underforståede kendskab til lydskabet eller lydskendskabet.

Det er som regel heller ikke særlig synligt for instruktøren (eller andre), hvad det er, der konkret foregår, når Martin ellers „går ind“ – dvs. placerer sig midt i et stykke åbent landskab og begynder at vugge stille frem og tilbage eller fra side til side, knipser lidt med fingrene og næsten umærkeligt forskubber vægten rundt på fodsålen, måske lader stokken tappe sagte et par steder på jorden og rulle lidt rundt hen over jorden. Martins måde at sanseerfare sine omgivelser på – Martins sensoriske kundskaber – er svære at se med det blotte øje. Det er knap synligt, når Martin rækker sine lyttehandlinger ud i omgivelserne og henter lydaftryk, lydluftaftryk, lydstoflige aftryk og taktile indtryk af omgivelserne til sig. Ligesom det heller ikke er til at vide (via synet), at Martin er midt i en sanseerfaring af omgivelserne, når Martin lader sig gennemstrømme af lyd, lydluft, det taktile osv. Martins sanseerfaringshandlinger *ser ikke ud* som gængse sanseerfaringshandlinger. Det er handlinger, der ikke signalerer det samme som fx ikkeblindes øjne, der opmærksomt afsøger, opdager, undersøger og erfarer et eller andet i omgivelserne. Med Martins auditive kundskaber er der tale om handlinger, der ikke kan ses, og som ikke kendes. Hvordan skal disse anderledes sanseerfaringshandlinger dog kunne accepteres som handlinger eller anerkendes som kundskaber? For ikkeblinde omgivelser ser blindes sanseerfarings-handlinger derimod ud som passivitet og nogle gange som apatisk passivitet.

Akustiske horisonter

Ikke underligt, at afgrunden mellem blinde og ikkeblindes perceptuelle rammer er astronomisk. Langt alvorligere er det dog for blinde, der skal balancere mellem forskellige perceptuelle verdener (Lundberg 2003) og samtidig aldrig får (eller kan tage sig retten til) anerkendelse for deres kendskab til og italesættelse af omverdenens akustiske fremtrædelsesform. At blinde aldrig får mulighed for at kultivere deres auditive kendskab og kundskaber og må affinde sig med at træde vande i det store lydhav og nøjes med det auditive kendskab og kundskaber på indforstået vis, får alvorlige konsekvenser på det eksistentielle, det sociale og det kulturelle plan. Det er åbenlyst et tab for den blinde del af befolkningen. Men det er i grunden også et tab for resten af samfundet, dersom det aldrig får/tager del i de akustiske videnshorisonter (se Ryhl i dette nummer).

Det er naturligvis væsentligt at dvæle ved de nye indsigter om blindhed, som dette forskningsarbejde har tilvejebragt – for netop at forstå livet med blindhed på nye måder, med nye fremadrettede perspektiver for blindhedens potentialer. Men ud over alt det, der vedrører det beklagelige i det gængse blindesyn (og det enorme arbejde, der er forbundet med en forandring af dette), kan det gængse syn på lyd ligeledes stilles foran en radikal forandring. Som indledningsvis pointeret er det stadig afgørende at afklare de underforståede selvfølgeligheder om lyd og spørgsmål om opfattelser af, *hvor* lyd „hører“ til, *hvad* lyd hører til, og *hvordan* og *hvorfor* lyd opfattes at have et specifikt tilhørsforhold. Det kulturvidenskabelige studie af lyd har i denne artikel fra en række vinkler præsenteret, hvorledes et fokus på netop kulturspecifikke *udgangspunkter* for opfattelse af lyd kan tegne helt nye udgangspunkter for lydforståelse og anspore til iværksættelse af lydforskning, der kan tage helt andre forståelsesretninger for de akustiske horisonter, end de hidtil har gjort.

Noter

1. Colin Turnbolls arbejder med lyd er oftest kategoriseret som *etnomusisk forskning*. Også Turnbull forsøgte sig med akustiske repræsentationer i stedet for de gængse skriftlige repræsentationer (udgav musik optaget blandt BaMbuti-folket).
2. Tim Ingolds analyse udfordrer ligeledes traditionelle tilgange til spørgsmål vedrørende menneskets perception, hvor menneske og omverden i udgangspunktet opfattes som adskilte størrelser i de gængse erkendelsesteoretiske analyser.
3. Et nødvendigt forbehold må fremhæves, idet det feltintermezzo, der i denne artikel hovedsageligt er karakteriseret som akustisk, i realiteten også var omfattet af et taktilt feltintermezzo og i mindre udstrækning af et gustativt (vedrørende smag) og olfaktorisk (vedrørende lugt) feltintermezzo. Men fordi *Tidsskriftet Antropologi* tematiserer netop *lyd*, har jeg underspillet betydningen af disse andre karakteristiske feltintermezzoer.
4. Livsverden som fænomenologisk perspektiv er inspireret af Michael Jacksons arbejder (1996, 2002).

5. Martin og Yazine bed med det samme mærke i, at ekspedienten ikke sagde „what can I do for you?“, men lavede en ombytning af ordene, så der indgik en cowboykampsatire i formuleringen „what can I do you for?“.
6. Den totale oversættelse mellem et landskab (der er underforstået visuelt) og lydlandskabet udgør samme analytiske pointe som den, der er gældende i analysen af blindes skriftsprog, brailleskrift. I en artikel om historiske og nutidige blinde skriftsystemer undersøges disse som særlige *teknologier* – taktile teknologier (Lundberg 2002). Et sådant udgangspunkt gjorde det muligt at efterspore og perspektivere dels taktil materialitet og stoflighed (det taktiles væsen), dels braillelæseres taktil-teknologiske kundskaber. Det udgangspunkt valgte jeg frem for tilgang til brailleskrift som et „kompensatorisk hjælpemiddel“, der netop opererer med en underforstået opfattelse af, at taktil skrift (der læses med fingre) og visuel skrift (der læses med øjne) kan sidestilles og derfor total-oversættes. Sidesstilling af taktil og visuel skrift kommer uafværgeligt til at sætte fokus på handicap og resulterer i analyse af manglende kundskaber og kundskabsfelter.
7. Begrebet *ramme* er hentet fra filosof Charles Taylors analyse af sprog og handling, hvor han anvendte begrebet „frameworks“ til at beskrive menneskets tilhørsforhold til en specifik kulturhistorisk tradition og en moralsk handlingshorisont (Taylor 1996). De *perceptuelle rammer* skal forstås som analytiske værktøjer til at sætte fokus på menneskets tilhørsforhold til en specifik kulturhistorisk sans- og perceptionstradition, der endvidere indebærer særlige handlingshorisonter. Sidstnævnte handlingshorisonter drejer sig om sensoriske tilgange til at kende til omverdenen, hvor det sansemæssige er handlingsfunderet. Dette udgør en taylorsk moralsk handlingshorisont, idet der også ved specifikke sansehandlinger er tale om de rette (hvh. urette) sensoriske kendskab til og kundskaber i verden – og dermed den rette viden om verden.
8. I artiklen „Synet på blindhed“ (Lundberg 2006) problematiseres den art viden, der opfattes som selvfølgelig og tages for givet. Samtidig foreslås selvfølgelig viden som af særlig antropologisk relevans for såvel det feltmetodiske som det analysemetodiske område.
9. Leoš Janáček (1854-1928) var en ungarsk kunstner, forsker og komponist.
10. Disse stolpelydsbeskrivelser er naturligvis min formidling af mange forsøg på at lære stolpelyde at kende. Børnene handlede ofte prompte, når ord ikke kunne formidle eksempelvis en stolpes lyde. Privilegeret af børnenes pragmatiske tilgang blev jeg ved en række lejligheder taget i hånden, ført hen til en stolpe, og dér blev jeg både belært om, at stolpen i sig selv (naturligvis!) havde en række lyde, som jeg skulle være opmærksom på, og hjulpet til at lære, hvordan jeg skulle dirigere min lytteopmærksomhed – for overhovedet at kunne opleve en stolpes akustiske fremtrædelsesform.

Litteratur

- Ardener, Edwin
1989 Comprehending Others. I M. Chapman (ed.): The Voice of Prophecy and Other Essays. Oxford: Basil Blackwell.
- Feld, Steven
n.d. www.earthear.com/catalog/rainsound_walks.html.
1982 Sound and Sentiment: Birds, Weeping, Poetics and Song in Kaluli Expression. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Gell, Alfred
1995 The Language of the Forest: Landscape and Phonological Iconism in Umeda. I: E. Hirsch & M. O'Hanlon (eds.): The Anthropology of Landscape: Perspectives on Place and Space. Oxford: Clarendon Press.
- Gwaltney, John L.
1970 The Thrice Shy: Cultural Accomodation to Blindness and other Disasters in a Mexican Community. New York: Colombia University Press.

- Hastrup, Kirsten
1995 A Passage to Anthropology: Between Experience and Theory. London & New York: Routledge.
- Howes, David (ed.)
1991 The Varieties of Sensory Experience: A Sourcebook in the Anthropology of the Senses. Toronto: University of Toronto Press.
- Ingold, Tim
2002 The Perception of the Environment. Essays on Livelihood, Dwelling and Skill. London & New York: Routledge.
1996 Hunting and Gathering as Ways of Perceiving the Environment. I: R. Ellen & K. Fukui (eds.): Redefining Nature. Oxford: Berg.
- Jackson, Michael
1996 Introduction. Phenomenology, Radical Empiricism, and Anthropological Critique. I: M. Jackson (ed.): Things as They Are: New Directions in Phenomenological Anthropology. Bloomington & Indianapolis: Indiana University Press.
2002 Preface: The Narrative Imperative. I: M. Jackson (ed.): The Politics of Storytelling: Violence, Transgression and Intersubjectivity. København: Museum Tusulanum Press.
- Jay, Martin
1988 Scopic Regimes of Modernity. I: H. Foster (ed.): Vision and Visuality. Seattle: Bay Press.
- Levin, David Michael
1993 Introduction. I: D.M. Levin (ed.): Modernity and the Hegemony of Vision. Berkeley: University of California Press.
- Lundberg, Pia
2002 Punkttskrift – et blindeteknologisk fænomen. I: B. Kirkebæk (red.): Blindes læsning. Et historisk rids med fremtidsperspektiv. Handicaphistorisk Tidsskrift 8. København: Psykologisk Forlag.
2003 Indlejringen: At balancere mellem perceptuelle verdner. I: K. Hastrup (red.): Ind i verden. En grundbog i antropologisk metode. København: Hans Reitzels Forlag.
2005 Blindhed. Antropologisk analyse af de blindes verden fra renaissanceen til i dag. København: Det Samfundsvidenskabelige Fakultets ReproCenter.
2006 Synet på blindhed. I: B. Pécseli (red.): Kultur og forståelse. København: Hans Reitzels Forlag.
- McLuhan, Marshall
1962 The Gutenberg Galaxy: The Making of Typographic Man. Toronto: University of Toronto Press.
- Merleau-Ponty, Maurice
1962 Phenomenology of Perception. London: Routledge.
- Ong, Walter J.
1977 Interfaces of the Word. Ithaca: Cornell University Press.
- Sentumbwe, Nayinda
1995 Sighted Lovers and Blind Husbands: Experiences of Blind Women in Uganda. I: B. Ingstad & S.R. Whyte (eds.): Disability and Culture. Berkeley: University of California Press.
- Stoller, Paul
1984 Sound in Songhay Cultural Experience. American Ethnologist 11(3):559-70.
1989 The Taste of Ethnographic Things: The Senses in Anthropology. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.

- Synnott, Anthony
1993 The Body Social. Symbolism, Self and Society. London: Routledge.
- Taylor, Charles
1985 Philosophy of Language. I: C. Taylor: Human Agency and Language.
 Philosophical Papers I. Cambridge: Cambridge University Press.
- Turnbull, Colin M.
1990 Liminality. A Synthesis of Subjective and Objective Experience. I: R. Schechner &
 W. Appel (eds.): By Means of Performance. Cambridge: Cambridge University Press.
- Wikan, Unni
2000 With Life in One's Lap: The Story of an Eye/1 (or Two). I: C. Mattingly &
 L.C. Garro (eds.): Narrative and the Cultural Construction of Illness and Healing.
 Berkeley: University of California Press.